

**TALABALARDA CHET TILLARNI O'RGANISH
JARAYONIDA IRODA KUCHINING NAMOYON
BO'LISHI VA PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI**
*Ruzmetova Zilola Dilmuradovna, Ma'mun universiteti "Roman-
german filologiyasi" kafedrasi o'qituvchisi*
**STUDENTS' PSYCHOLOGICAL TRAITS AND
OUTWARD MANIFESTATIONS OF WILLPOWER
DURING THE FOREIGN LANGUAGE ACQUISITION
PROCESS**

*Ruzmetova Zilola Dilmuradovna, teacher of the "Romano-German
Philology" department of Ma'mun University*
**ПРОЯВЛЕНИЕ СИЛЫ ВОЛИ И ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ
ОСОБЕННОСТИ В ПРОЦЕССЕ ИЗУЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫХ
ЯЗЫКОВ У УЧАЩИХСЯ**

*Рузметова Зилола Дилмурадовна, преподаватель кафедры
"Романо-германская филология" университета Маъмун*

Annotatsiya: Mazkur maqola talabalarning iroda kuchining namoyon bo'lishi, irodaviy harakat jarayonlarida kishining ichki va tashqi to'siqlarga duch kelishi, ichki to'siqlar kishining o'ziga, uning ichki mayllariga xos holat ekanligi haqida. Kishining ichki mayllarini yenga olishi, o'zini boshqarish va o'z ustidan hukmronlik qila bilish layoqati ichki iroda deb ataladi. Tashqi to'siqlar tevarak-atrofdagi voqelikda uchraydi. Kishining ana shunday tashqi to'siqlarni yenga olish layoqati tashqi iroda deb ataladi. Irodaviy faoliyatda tashqi to'siqlarni yengish (tashqi iroda) ichki to'siqlar (ichki iroda)ni yengish bilan uzviy bog'liqligi yuzasidan fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar: iroda, kuch, intilish, qat'iyat, o'z-o'zini nazorat qilish, tartib, intizom metodikasi, ichki va tashqi ta'sir.

Abstract: This article is about the lack of willpower of students, the fact that a person faces internal and external obstacles in the process of voluntary action, and that internal obstacles are characteristic of the person himself and his internal inclinations. The ability of a person to overcome his inner inclinations, control himself and rule over himself is called inner will. External obstacles are found in the surrounding reality. A person's ability to overcome such external obstacles is called external will. Overcoming external obstacles (external will) and overcoming internal obstacles (internal will) are considered in volitional activity.

Keywords: willpower, aspiration, determination, self-control, order, discipline methodology, internal and external influence.

Аннотация: В данной статье говорится о недостатке силы воли у студентов, о том, что в процессе произвольного действия человек сталкивается с внутренними и внешними препятствиями, а также о том, что внутренние препятствия свойственны самому человеку и его внутренним склонностям. Способность человека преодолевать свои внутренние наклонности, владеть собой и властвовать над собой называется внутренней волей. Внешние препятствия обнаруживаются в окружающей действительности. Способность человека преодолевать такие внешние препятствия называется внешней волей. В волевой деятельности рассматривается преодоление внешних препятствий (внешняя воля) и преодоление внутренних препятствий (внутренняя воля).

Ключевые слова: воля, сила, стремление, жесткость, самоконтроль, дисциплина, дисциплина методика, внутреннее и внешнее влияние.

[https://orcid.org/
0009-0000-5969-3946](https://orcid.org/0009-0000-5969-3946)

e-mail:
[zilola.ruzmetova1111@
gmail.com](mailto:zilola.ruzmetova1111@gmail.com)

KIRISH. Inson faoliyatining barcha turlari va har qanday mehnat kishidan mustahkam irodani talab qiladi. Iroda mehnat faoliyati davomida shakllanadi va rivojlanib boradi. Irodaning ongdagi faoliyati harakat maqsadini belgilashda, maqsadga erishish vositalari va yo'l-yo'riqlarini oldindan aniqlab, ma'lum qarorga kelishda hamda bu qarorni ijro etishda namoyon bo'ladi. Inson irodasining qay darajada rivojlanganligi maqsadni qanday ro'yobga chiqarishida ko'rinadi. Irodaviy harakat jarayonlarida kishi ichki va tashqi to'siqlarga duch keladi. Ichki to'siqlar kishining o'ziga, uning ichki mayllariga xos holat. Kishining ichki mayllarini yenga olishi, o'zini boshqarish va o'z ustidan hukmronlik qila bilish layoqati ichki iroda deb ataladi. Tashqi to'siqlar tevarak-atrofdagi voqelikda uchraydi. Kishining ana shunday tashqi to'siqlarni yenga olish layoqati tashqi iroda deb ataladi. Irodaviy faoliyatda tashqi to'siqlarni yengish (tashqi iroda) ichki to'siqlar (ichki iroda)ni yengish bilan uzviy bog'liq.

Shaxsning xulq-atvorida uchta komponentning barchasi mavjud bo'lib, biri ikkinchisidan ustunlik qiladi. Hukmronlikning tarkibiy qismlaridan biri o'qituvchining shaxsiyat turini aniqlashga imkon beradi. Hissiy-kommunikativ komponentning hukmronligi insonning boshqalar bilan empatiya qilish qobiliyatini ta'kidlaydi. Bunday odamlar aloqa va o'zaro munosabatlarni o'rnatishga qodir yaxshi ijtimoiy tashkilotchilardir. Tartibga soluvchi-ishbilarmonlik komponentining hukmronligi o'qituvchining yuqori kasbiy mahoratidan, olingan bilim va ko'nikmalarni amaliyotda qo'llash qobiliyatidan dalolat beradi. Ular yaxshi professional faoliyat tashkilotchilari hisoblanadi. Shaxsning xulq-atvorida intellektual-kognitiv komponentning ustunligi uning chuqur bilimidan, shuningdek, innovatsion bilimlarni tez egallash qobiliyatidan dalolat beradi. Yuqoridagi o'qituvchilarning turlarga bo'linishi an'anaviy; ammo bu shaxsning individual-psixologik xususiyatlarini aniqlashga yordam beradi: uning potensial qobiliyatlari, motivatsiyasi, o'ziga xos tabiati va o'ziga xosligi (Obozov, 2011).

Iroda kuchi bizning kundalik hayotimizga katta ta'sir ko'rsatadigan asosiy xususiyatdir. Uning ishtirokisiz biz ko'pincha qisqa muddatli lazzatlanish, mamnunlik va rizq-ro'zni xohlaymiz.

Biroq, bu har birimiz orasida teng taqsimlanadigan xususiyat bo'lmasa-da, uni vaqt o'tishi bilan yanada kattaroq maqsadlarga erishish orqali qurish mumkin. Iroda kuchiga ega bo'lishning asosiy jihati shundaki, siz hayotingizga haqiqatan ham katta ta'sir ko'rsatish uchun pastdan boshlashingiz va yuqoriga qarab harakat qilishingiz kerak. Qaysi maqsad yoki natijaga erishmoqchi ekanligingizga qarab, unga erishish uchun iroda kuchingizni o'sha vaqt jadvaliga mos ravishda belgilashingiz kerak. Meta-ehtiyojlarning namoyon bo'lishining eng yuqori darajasi - bu o'zini o'zi anglash va shaxsning o'zini o'zi belgilashi, atrofdagi odamlarning tan olinishidan qat'iy nazar, ichki potensialini ro'yobga chiqarish zarurati (Maslow, Frager & Fadiman, 1997).

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METOD.

Ko'plab psixologik-pedagogik tadqiqotlar natijalari shuni ko'rsatadiki, iqtidorni rivojlantirishda shaxsiy fazilatlarining o'рни katta. Bolaning salohiyati, N.Leitesning fikricha, nafaqat aqliy qobiliyatlariga, balki uning shaxsiy fazilatlariga ham bog'liq. Ijodiy sa'y-harakatlar va yutuqlar nafaqat tafakkurning, balki ma'lum xarakter xususiyatlarining, ixtiyoriy sohaning namoyon bo'lishi natijasidir. Bolalarning (o'z yoshidan oldinda) intellektini shakllantirishda ko'p narsa qadriyat munosabatlariga bog'liq[4].

Shuningdek, S.Koks buyuk odamlar nafaqat yutuqlari, balki shaxsiy xususiyatlari bilan ham mashhur bo'lganligiga e'tibor qaratdi. Olim uchta xususiyatni e'tibor etdi: motivlar va sa'y-harakatlarning barqarorligi, o'z qobiliyatiga ishonch, xarakterning mustahkamligi[5].

Samarali pedagogik yordamni tashkil etish uchun individual ta'lim yo'nalishlarini ishlab chiqish kerak. O'tkazilgan tadqiqot asosida individual yo'nalishlarni loyihalash va amalga oshirish orqali talabalarga hamrohlik qilish bo'yicha eksperimental ishlardan so'ng, shaxsiy fazilatlar (maqsadlilik va iroda) rivojlanishining ijobiy dinamikasi haqida aytishimiz mumkin.

MUHOKAMA VA NATIJALAR.

Psixologik-pedagogik adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, inson rivojlanishining eng muhim mezon sifatida quyidagi fazilatlar mavjud bo'lishi kerak: maqsadlarga erishish irodasi, irodalilik, qat'iyatlilik, mehnatsevarlik, intellektual qiziquvchanlik va shaxsiy salohiyat.

Universitet talabalarining iroda kuchini aniqlash maqsadida 15 ta savoldan iborat bo'lgan N.N.Obozov (1997)ning "Iroda kuchini baholash" metodikasi yordamida shaxs turini o'rganishga ahamiyat qaratildi. Tadqiqotda Ma'mun universitetining Filologiya fakulteti talabalaridan 33 nafari qatnashdi. Olingan ma'lumotlar 1 va 2-rasmlarda grafik ko'rinishda keltirilgan.

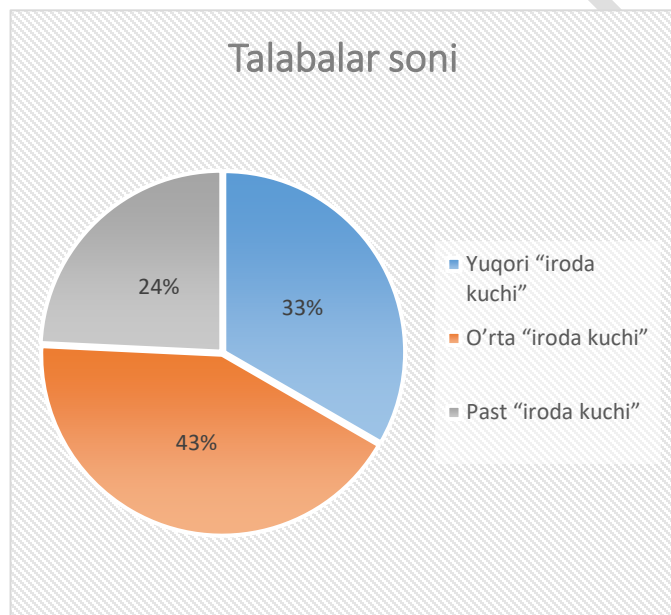
Eksperimental tadbirlari amalga oshirish natijasida biz qo'llagan metodikada o'quvchilarning irodaviy sifatlari orasidagi maksimal va minimal farqlarni ko'rsatadigan har bir savol bo'yicha ijobiy va salbiy javoblar nisbati hisobga olindi (1-jadval).

1-jadval

Talabalarda o'zining iroda kuchiga baho berish dinamikasi

Darajalar	Talabalar soni	%
Yuqori "iroda kuchi"	11	33
O'rta "iroda kuchi"	14	43
Past "iroda kuchi"	8	24

1-rasm. Irodaviy sifatlarni shakllanganligi va uning o'z-o'zini boshqarishga ta'siri ko'rsatkichlarining diagramma ko'rinishi

Ma'lum bo'lishicha, sinaluvchilarning eng ko'p qismi "o'rta" iroda kuchiga ega talabalardir. Past iroda kuchiga ega bo'lgan talabalar nisbatan kamchilikni tashkil etadi. Shuning uchun nisbatan past iroda kuchiga ega bo'lgan talabalar bilan korreksion tadbirlarni muntazam tarzda tashkil etish talab qilinadi.

Tadqiqot natijalariga ko'ra, sinaluvchilarning 33 foizi, ya'ni 11 nafar talaba "yuqori" iroda kuchiga ega. Iroda kuchining ushbu darajasiga mansub bo'lgan o'smirlar o'ziga ishonuvchan, har qanday sharoitda ham o'z aytganidan qaytmaydigan, qat'iyatli, mustahkam iroda kuchiga ega bo'lishadi. Ularga ishonish mumkin, ular hech qachon pand berishmaydi.

"O'rta" iroda kuchini talabalarning 14 nafari (43%) namoyon etdi. Iroda kuchining ushbu darajasiga mansub bo'lgan o'smirlarda turli to'siqlarga duch kelinsa, ularni yengishga harakat qilish, chap berish yo'li ko'rinadigan bo'lsa, undan foydalanishga harakat qilish kabi xislatlar hos. Ular o'z xohishlari bilan ortiqcha majburiyatlarni o'z zimmlariga olishga harakat qilishadi.

"Past" iroda kuchiga ega qatnashuvchilar soni kamchilikni, ya'ni 8 nafari, jami talabalar soniga nisbatan 24 foizni tashkil etdi. Iroda kuchi qoniqsiz bo'lgan o'smirlarda nima oson va qiziqarli bo'lsa, faqat shuni bajarish, majburiyatlarga qo'l uchida munosabatda bo'lish, qiyinchiliklarga bardosh bera olmaslik, belgilangan vazifalarning o'rtasida uni tashlab ketishga intilish kabi xislatlar hos bo'ladi.

XULOSA. Irodani o'z xatti-harakati va faoliyati ustidan ongli ravishda nazorat qilish deb ta'riflash mumkin. Zero, iroda maqsadli faoliyat va xulq-atvorga intilishda tashqi va ichki to'siqlarni yengib o'tishga imkon beradi. Axloqiy yo'nalish shaxsning motivatsion-irodaviy xususiyatlari bilan belgilanadi. O'quvchining ixtiyoriy jarayonlari, hodisalari va his-tuyg'ulari harakatga turtki beruvchi va maqsadga erishishning o'ziga xos texnikasi sifatida namoyon bo'ladi.

Ilmiy tadqiqot natijalariga ko'ra, quyidagi fikrlar mos keladi.

1. Irodani inson tomonidan o'z xulqi va faoliyatini ongli ravishda boshqarish tuzilmasi sifatida baholash mumkin, zero, iroda maqsadga yo'naltirilgan hatti-harakat va xulq-atvorning amalga oshirishida tashqi va ichki qiyinchiliklarni yengib o'tishga imkon yaratadi.

2. Ijtimoiy yo'nalganlik shaxsning motivatsion-irodaviy xislati sifatida o'z ifodasini topadi, talaba shaxsining irodaviy jarayonlari, holatlari, xislatlari faoliyatining motivlari va maqsadini amalga oshirishning o'ziga xos usuli sifatida yuzaga keladi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. D.Bogoyavlenskaya (ed.), Iqtidorning ishchi konsepsiyasi, 2-nashr., o'zgartirilgan. Moskva (2003).
2. I. Isaeva, Individual o'quv marshrutlarini loyihalash texnologiyasi: o'quv qo'llanma. Magnitogorsk, Magnitogorsk nashriyoti. Davlat texnikasi. G. I. Nosov nomidagi un-ty (2015).
3. K.Kennedi, J.Farli, iqtidorli talabalarga maslahat berish: maktabga asoslangan mulohazalar va strategiyalar. Boshlang'ich ta'lim xalqaro elektron jurnali, 10(3), 361-367 (2018).
4. A. Kurt Xeller va boshqalar. (tahrir). Iqtidor va iste'dod bo'yicha xalqaro qo'llanma, 2. ed. (Rev. repr.). Amsterdam [va hokazo], Elsevier, XV, 11 (2002).
5. Sportchi Talabalarda Kechadigan Ruhiy Tushkunlik Holatini Muhim Jihatlarini O'rganishning Psixologik Xususiyatlari
6. Ad Raximboy O'g'li. International Scientific Research, 2023.
7. Creativity Is The Key Of Problem Solving And Innovation
8. Z.Ruzmetova. Innovative Development In Educational Activities, 2024.
9. "Temurbeklar Maktabi"larida ingliz tili mashg'ulotlarida o'quvchilarning ijtimoiy kompetentsiyasini shakllantirish S.Shanazarovna. Современное образование (Узбекистан). 2021.
10. Sportchilarning Sport Musobaqlarida Ishtirok Etishning Psixologik Xususiyatlari
11. D. Allayarov. UzMU xabarleri, 2024.

